

természetesen a rabszolga mindig azt akarja, hogy mások lássák: milyen sokat dolgozik.

Befejezésül, anélkül hogy következtetéseket vonnánk le, hadd idézzem Lao-cet, a kínai bölcselőt:

„A vezető akkor a legjobb, amikor az emberek alig veszik észre, hogy létezik (él). Nem olyan jó, amikor az emberek engedelmeskednek és meghajolnak előtte. Rossz, amikor megvetik őt. De egy jó vezetőről, aki keveset beszél, amikor munkáját elvégezte, célját betöltötte, azt mondják: Mi magunk tettük azt.”

Dr. SZABÓ PÁL

A ROMÁNIAI UNITÁRIUS EGYHÁZ ÚJ ALAPTÖRVÉNYE^{*}

1. Az új egyházi alaptörvény megalkotásának történelmi előzményei

Az Unitárius Egyház szervezeti felépítésének egyházi jogi szabályozása visszanyúlik az egyház kialakulásának kezdeteiig, dátum szerint 1597-ig, amikor is az egyház első Consistoriuma (Főtanácsa) létrejött.

A jogfejlődés későbbi szakaszait és fontosabb mozzanatait összefoglalóan ismerteti az a Ferencz József által névjegyzett tanulmány, amely „Az unitárius egyházalkotmány jogtörténeti forrásai és mai kérdései” címen jelent meg a „Magyarországi Unitárius Egyház szervezeti törvénye” címet viselő, 1942-ben közreadott kiadványban, amelynek összeállítása és közreadása Ferencz József és Erdő János nevéhez fűződik. Egyébként a szervezeti törvénynek ehhez a kiadásához, mint közvetlen történelmi forrásanyaghoz, kapcsolódik szorosabban a most hatályos egyházi alaptörvényünk kidolgozása.

Ez a forrásanyag annak következtében képezett az újabb egyházszerkezeti jogszabályozás számára is jó kiindulási és viszonyítási alapot, hogy kimerítő szabályozását tartalmazza a történelmileg kialakult valamennyi egyházi hatóság szervezetének, hatáskörének és működésének, nemkülönben a különböző fokozatú tiszt- és tisztségviselők jogi státuszának. Ez a jogszabály-gyűjtemény magában foglalja az 1899 és 1904 közötti időszakban tartott főtanácsokon elfogadott egyházalkotmány szabályait, kiegészítve azokat a később bekövetkezett módosításokkal, amelyeknek, többek között, az egyház területi egységére is kiható állami rezsimváltozások által felvetett szervezeti kérdésekre is választ kellett adniuk.

Itt először a trianoni határrendszer fájdalmas következményeire gondolunk, ami a magyar állam feldarabolása következtében az Unitárius Egyház nagyobb részének a román uralom alá jutását, kisebb részének - a magyarországi területen maradtoknak pedig - az anyaegyház testétől való bizonyos szervezeti

^{*} Elhangzott 1998. április 19-én a Dávid Ferenc Egyetemen felolvasó ülésén

eltávolodását vonta maga után. Az 1940. évi augusztus 30-i bécsi döntés újabb, az előbbinél talán még súlyosabb megcsonkítását hozta az egyház területi egységének. Ezt a tényleges politikai és egyházi helyzetet tükrözi az említett forrásanyag, amelyet az 1942-ben kiadott szervezeti törvényszöveg tartalmaz.

A második világháború lezárulása Magyarország és Románia viszonylatában a trianoni területi megosztás visszaállítását eredményezte, ami a későbbiek folyamán az Unitárius Egyház jogi és szervezeti tényleges kettéválását hozta magával.

A Romániához visszakerült Unitárius Egyház Főtanácsa az adott politikai és alkotmányjogi helyzetnek megfelelően újrafogalmazott Szervezeti Szabályzatot az illetékes állami szervek elé terjesztette, s azt a Román Népköztársaság Nagy Nemzetgyűlésének Elnöksége 1949. évi június 1-i hatállyal (592. sz. alatt) jóváhagyta. A Szervezeti Szabályzatnak ez a szövege volt érvényben, több, időközben keletkezett főtanácsi módosító határozattal kiegészítve, mindvégig az ún. népi demokratikus és szocialista rendszer idején.

Ezt a szöveget az új szervezeti alaptörvény kidolgozásánál, mint közvetlen és hatályos forrásanyagot kellett újraértékelni és a jelenlegi politikai és egyházszerkezeti adottságoknak megfelelően továbbfejleszteni, figyelemmel az említett 1942. évi szövegben foglalt és időálló elvek és szabályok megtartásának szükségességére.

A Szervezeti Szabályzat, vagy mai szóhasználattal, az alaptörvény kiadása új, aktualizált szövegezéssel az egyházi főhatóság tárgysorozatán több ízben szerepelt még a két világháború közötti időszakban, de utóbb is. Egyházpolitikai szempontok azonban akadályozták ennek megvalósítását; ezek között is főleg az a megfontolás, hogy az új szervezeti törvényalkotás ne vezessen a román államterületen kívül került egyházrészek kapcsolatainak gyengítéséhez az anyaegyházhoz fűződő viszonyukban. Ez az aggodalom időközben aktualitását veszítette annak következtében is, hogy a magyarországi „leszakadt” részek a területi status-quo kényszerítő hatására önálló testvéregyházzá szerveződtek külön egyházi főhatóságok vezetése alatt. (EKT, Főtanács, Püspök, főgondnokok stb.) Ez természetesen úgy az egyházi igazgatás, mint a törvényhozás szétválását magában foglalja, ami viszont nem érinti és nem kell, hogy gyöngítse a két testvéregyház szellemi és vallás erkölcsi egységét. Ezzel szemben a mi egyházunkban megerősödött és széles körben kifejezésre jutott az igény nem csak az alapvető egyházi szervezeti szabályok egységes törvénytestbe való foglalására, hanem, ezen túlmenően, annak közzétételére (kiadására), hogy az nem csak az egyházi szervek, szervezetek és hivatalos személyek számára legyen hozzáférhető, hanem a hívek és bármely érdeklődő számára is.

Ennek az igénynek a kielégítése nem történhetett meg anélkül, hogy a kidolgozásra kerülő törvényjavaslat ne terjedne ki a tradíciókban gyökerező és időálló szabályok megtartása és továbbfejlesztése mellett, néhány, akár radikálisnak is nevezhető, de a jelenkori realitásokhoz alkalmazkodó újítás bevezetésére.

Mielőtt ezekre és általában az új Alaptörvény tartalmi ismertetésére rátérnénk, szükségesnek tűnik néhány szót szentelni az ezt előkészítő munkálatoknak is.

2. Az Alaptörvény előkészítő munkálatai

A Ceaușescu-féle, személyi kultusszal párosult kommunista párt - és állami diktatúra összeomlása után az 1994. év folyamán döntöttek úgy egyházi főhatóságaink, az EKT, majd ennek indítványára a Főtanács, hogy meg kell kezdeni az Alaptörvény előkészítő munkálatait. Első lépésként határozat született a Szervezeti Szabályzat Bizottságának létesítéséről azzal a megbizatással, hogy dolgozza ki a tárgyra vonatkozó törvénytervezetet. A Bizottság, amelyben helyet kaptak az egyház vezető tiszt- és tisztségviselői - püspök, főgondnokok, főjegyző, a közügyigazgató, jogügyi bizottság elnöke és helyettese és a Lelkészszövetség elnöke, valamint az egyház adminisztratív előadótanácsosa, több mint két évre terjedő fáradságos, de kitartó és alapos munkával elkészítette az előirányzott törvénytervezetet.

A bizottsági tervezetet az EKT megvitatás és véleményezés végett kiadta az egyházköröknek és a Lelkészszövetségnek, majd a beérkezett észrevételek és módosító javaslatok alapján a Bizottság véglegesítette a törvényt szövegét, egyes vitatott pontokban több változatot fogalmazva meg, hogy azok tárgyában és a tervezet egészéről az egyházi főhatóság döntsön. Az így elkészült tervezetet az EKT 1996. szeptember 26-án (738)/1996 sz. alatt) elfogadta és, az akkor érvényben lévő egyházi rendtartásnak megfelelően, jóváhagyásra az Egyházi Főtanács elé terjesztette.

Az Egyházi Főtanács az eléje terjesztett tervezetet az 1996. november 21-én tartott ülésén részletesen megvitatta, elfogadta és hatályba helyezte. Egyúttal megbízta az EKT-ot, hogy az új Alaptörvény előírásainak megfelelően megtegye az egyházi hatóságok megújításához szükséges előkészítő intézkedéseket. Itt főleg az egyházközségi és egyházköri hatóságok megújításához, valamint a Főtanács és a Zsinat, mint külön főhatósági testületek előkészítéséhez és összehívásához szükséges intézkedések megtételéről kellett gondoskodni. Az időközben megejtett egyházközségi és egyházköri választások és tisztújítások után, végül is legfelsőbb fokon, az 1996. december 13-án Székelyudvarhelyen tartott Főtanács, valamint az ugyanott december 13-án és 14-én tartott zsinat létrehozta a jelenlegi egyházi szervezetet. Ezt egyben az új Egyházi Alaptörvényünk gyakorlatba ültetését jelentette, legalábbis abban az értelemben, hogy az egyház hatóságai minden szinten az új előírásoknak megfelelően megalakultak és megkezdték működésüket.

3. Az új Egyházi Alaptörvény elvei és főbb jogi jellemzői

3.1. Az egyházi önrendelkezés elvének kinyilatkoztatása. Az országban 1989. decemberi események következtében végbement rezsimváltás, vagyis a kommunista párt és állami diktatúra összeomlása és egy liberálisabb, általában a civil társadalmi szerveződések számára kedvezőbb, toleránsabb közéleti atmoszféra kialakulása lehetővé tette, sőt megkövetelte azt, hogy az egyház felszabadítsa magát azok alól a megkötöttségek alól, amelyeket a vallásos életfelfogással szemben ellenséges kommunista politikai hatalom vezetett be, és igyekezett fenntartani az egyházakkal való viszonyában Szükségessé vált az, hogy az egyház újrafogalmazza kapcsolatát az állammal, kinyilatkoztassa belső autonómiáját és szervezeti, valamint működési önállóságát. Ennek megfelelően az Alaptörvény leszögezi: „Az Egyház, az ország törvényei keretében

a zsinatprezsbiteri elv, az erkölcs és a jog alapján, saját hatáskörében, önmaga által alkotott törvények és rendszabályok szerint szervezi, igazgatja és kormányozza önmagát minden egyházi és iskolai ügyben (2.§.1.bek.).” Ezt a látszólag egyoldalú függetlenségi nyilatkozatot alátámasztja Románia 1991. évi Alkotmányának ide vonatkozó elvi kijelentése, mely szerint „a vallásfelekezetek szabadon és saját státusuknak megfelelően szerveződnek a törvény feltételei között”, valamint „a vallásfelekezetek önállóak az államhoz viszonyítva és ennek támogatását élvezik...” (29. szak. 3. és 5. bek.)

Egyházunknak azonban, a testvéregyházakkal közösségben, továbbra is sok gondot okoz az elvi szintű kijelentéseknek megfelelő tényleges joghelyzet megvalósítása. Erre még sok figyelmet, erőfeszítést szükséges fordítani ahhoz, hogy egyházunk a többi egyházakkal, különösen a még mindig megkülönböztetett állami támogatást élvező többségi ortodox egyházzal egyenlő elbánásban részesüljön. Ezt a figyelmeztetést az is indokolja, hogy az előkészületben levő és annyira várt vallásügyi törvény lesz hivatva szabatosabban meghatározni az egyház és az állam viszonyában az Alkotmány által nyitvahagyott ún. értelmezési kérdéseket. Ezek között is például azt, hogy az Egyházi Alaptörvényt az állam illetékes főhatósága milyen formában részesíti elismerésben, tudomásulvétellel avagy jóváhagyással. Lényegében a kérdés arra vonatkozik, hogy az állam milyen jellegű és terjedelmű felügyelet gyakorlására tart igényt az egyházi törvényhozás elismerése és állami támogatásban részesítése ellenében. Ez azonban már csak részben jogi, illetve jogalkotási kérdés, mert az idejétmúlt vallási és még inkább vallási színezetben jelentkező nemzeti elfogultságok és türelmetlenségek túlélésének okait az emberek gondolkodásában és érzelmi hozzáállásában találhatjuk meg, ami sokkal nehezebben és hosszabb távon változtatható meg az óhajtott irányba, mint a tulajdonképpeni törvényhozási források.

3.2. *A zsinatprezsbiteri elv érvényesítése az egyházi főhatóságok szervezetében és összeegyeztetése a konzisztoriális elvvel.* A régi, 1949. évi Szervezeti Szabályzat nem tesz határozott különbséget az egyszerű Főtanács és a Zsinati Főtanács között sem szervezeti sem pedig hatásköri szempontból. E tekintetben idézendő a Szabályzat 165. §-nak első két bekezdése: „Lehetőség szerint minden negyedik évben, szükség esetén azonban rövidebb időközökben is, az Egyházi Főtanács valamelyik Kolozsváron kívüli egyházköztségben tartatik. Ebben az esetben a neve Zsinati Főtanács” - „Püspök és egyházi főgondnok választása, valamint új papok felszentelése rendszerint zsinati Főtanácson történik, azonban a Kolozsváron ülésező Egyházi Főtanács ugyanolyan érvénnyel eszközölheti ezen teendőket.” Ezzel szemben az új Alaptörvény, miután már a 2.§-ában előre vetítette a zsinatprezsbiteri elv érvényesítését, mely az egyházi hatóságokban minden fokon az egyházi (lelkészi) és a világi elem paritásos (egyenlő arányú) részvételét hivatott biztosítani, határozott különbséget tesz a Zsinat és a Főtanács között úgy a szervezeti összetétel szempontjából, mint a hatásköri megoszlás tekintetében.

Az új szabályozásban a Zsinat az egyház legfőbb törvényhozó szerve (119. §) melynek összetételében egyenlő számban vesznek részt az egyházi és a világi tagok (120. §), úgy azonban, hogy a rendes lelkészek, valamint a lel-

kész jellegű teológiai tanárok és központi egyházi tisztviselők hivatalból való részvételéből adódó össz-számhoz igazódik a hivatalból való és a választott világi tagok össz-száma (121. §) A Zsinat kizárólagos hatáskörébe tartozik:

1. püspök választása és beiktatása;
2. lelkészavatus;
3. egyházi jogalkotást illetően:
  - a. az Egyházi Alaptörvény megalkotása, életbeléptetése és módosítása,
  - b. a Teológiai Intézet Szabályzatának megalkotása és módosítása,
  - c. az istentiszteletek és szertartások módjának és rendjének megállapítása,
  - d. az egyházi ünnepek meghatározása (126. §).

A Zsinat rendszerint 3 évenként tartja ülészeit, de szükség szerint bármikor összehívható (127. §).

Ami a Főtanácsot illeti, az az egyház legfőbb kormányzati szerve, melynek összetételében ugyancsak a paritásos elvnek megfelelően vesznek részt egyházi és világi, illetve hivatalból való és választott tagok (132. §), mégis úgy, hogy a Főtanács létszáma jóval alacsonyabb a Zsinaténál. A Főtanács hatásköre kiterjed valamennyi egyházi jogszabályalkotási és kormányzati intézkedésre, kivéve azokat, amelyeket az Alaptörvény, a Zsinat kizárólagos hatáskörébe utal (138. §). A Főtanács évenként egyszer ül össze, de szükség esetén többször is összehívható.

3.3. Hatásköri megosztás az egyházi jogalkotás tekintetében. Az új szabályozás értelmében a zsinat az egyház alkotmányozó szerve. Kizárólagos hatáskörébe tartozik az alkotmányjellegű Alaptörvény elfogadása, életbeléptetése és módosítása. Ezenfelül ugyancsak alkotmányjellegűek azok a belső szabályzatok és egyéb jogforrások, amelyek szintén a Zsinat kizárólagos hatáskörébe tartoznak a 126. § értelmében. Mégis az Alaptörvény rendszerébe tartozó azon belső szabályzatok megalkotása és módosítása, amelynek felsorolását a 198.§ tartalmazza, a Főtanács hatáskörébe vannak utalva, amennyiben rájuk nem terjed ki a Zsinat kizárólagos hatásköre (138. § 1. pont)

3.4. Hatásköri megosztás az egyház vezető tiszt- és tisztségviselőinek megválasztása tekintetében. A Zsinat kizárólagos hatáskörébe tartozik, a lelkészválasztáson kívül, a püspök megválasztása és beiktatása (126. §). Az összes többi tisztviselői és tisztségviselői az egyházi főhatóságoknak (Zsinat, Főtanács, EKT) és azok bizottságainak a Főtanács keretében vagy alacsonyabb hatóságok keretében kerülnek megválasztásra és hivatalba helyezésre.

3.5. Az egyházi felügyelet főhatósága kizárólag a Főtanácsot illeti meg. Ez kiterjed úgy az alacsonyabb fokú egyházi hatóságokra (egyházközségek és egyházkörorok), mint az egyház kebelében működő intézetekre (iskolák, Teológiai Intézet) és egyletekre (Dávid Ferenc Egylet, Unitárius Ifjúsági Szövetség, Unitárius Nők Szövetsége), valamint egyéb központi egyházi szervekre és létesítményekre.

3.6. Az Egyházi Képvisező Tanács (EKT) szerepe és összetétele. Az E.K. Tanács az Alaptörvény értelmében is megtartotta tradicionális szerepét és jelentőségét, mint az egyházi kormányzat operatív szerve. A Zsinat és a Főtanács képviselőjében és az ezekkel szembeni felelősség mellett biztosítja közvetlenül

vagy állandó bizottságai útján az egyházi főhatósági tevékenység folyamatosságát (146. §-154. §) Szepe a főhatóságok döntése alá eső ügyek előkészítésére és előterjesztésére terjed ki a szervezetébe tartozó szakbizottságok véleményezésének figyelembevételével és az előadó tanácsosok közvetítésével. Ugyancsak reá hárul a főhatóságok határozatainak végrehajtása, illetve a végrehajtás ellenőrzése.

Szervezetében hivatalból való és választott tagok vesznek részt. Utóbbiakat a paritásos elv alapján a Főtanács választja 6 évre.

4. Az új Alaptörvény reformintézkedései

4.1. A szolgálati korhatár bevezetése. Az általános rendelkezések cím alatt elhelyezett 5. § általános jellegű előírásai azt hivatottak biztosítani a természetes (biológiai) lehetőségek határain belül, hogy az egyház hivatalait és tisztségeit betöltő személyek megbízatásuk egész tartama alatt lehetőleg testi- leg és szellemileg alkalmasak legyenek feladataik ellátására. Az idézett § első bekezdése, mely szerint „az egyházi hivatalok és tisztségek betöltésének általános alsó korhatára a nagykorúság elérése, a felső korhatár pedig a 70. életév betöltése”, azt az újítást vezeti be, hogy eltörli az egész életre szóló egyházi tisztségeket. A felső korhatárt jelentő életkort ítéli az Alaptörvény olyannak, amelyen túl, az általános tapasztalat szerint, az ember alkalmassága felelőségteljes közfunkció ellátására csökken vagy legalábbis kérdésessé válik.

Ez a rendelkezés természetesen nem érinti az egyházi tisztségviselők nyugdíjba vonulásának jogát a munkajogi törvényhozás keretében szabályozott feltételek mellett, akár a 70. év alatti életkorban is.

4.2. A megbízatási időtartam (ciklus) szabályozása. Ez az egyházi hierarchia különböző fokain elhelyezkedő hatóságok, hivatalok és tisztségek meghatározott időnkénti megújítását, friss erőkkel való feltöltését hivatott biztosítani a jó ügymenet érdekében.

A megbízatási időtartam az egyházközségi szinten a keblitanácsok és azok bizottságai, valamint tisztségviselői számára egységesen 3 év. A lelkési és énekvezéri állás nem kötött megbízatási ciklushoz.

Az egyházkörök szintjén a ciklus 4 évben van megállapítva a testületek és bizottságok, valamint a tiszt- és tisztségviselők számára. Ez utóbbiak - esepres, felügyelőgondnokok, jegyző, közügyigazgató, VEN előadó és pénztárnok, – hivatalukba kétszer visszaválaszthatók.

Az egyházi főhatóságok (Zsinat, Főtanács, EKT) választott tagjai és tiszt- és tisztségviselői számára a megbízatási időszak 6 évre terjed. A püspök, a főgondnokok, a főjegyző és közügyigazgató egyaránt egyszer újraválasztható. Az egyházi központ tisztviselőire, akiket pályázat és versenyvizsga alapján a Főtanács, illetve az EKT alkalmaz egyéni munkaszerződéssel, nem terjednek ki a megbízatási ciklusra vonatkozó szabályok, mert munkaviszonyukra a munkajogi törvényhozás szabályai nyerne alkalmazást.

A megbízatási időtartam 3, 4 és 6 évben való rögzítése az egyházi hatóságok alulról felfelé haladó fokozatai számára azt hivatott biztosítani, hogy az egyházi szervezet időszakos megújítása ugyancsak alulról fölfelé haladó mozgással minél simábban menjen végbe.

5. Végezetül, és az új Alaptörvény méltatásának kiegészítéseként, elengedhetetlennek tartom annak kiemelését, hogy jogtechnikai szempontból, csakúgy mint stilisztikai és nyelvi szempontból, a törvény szövegezése egységes, szabatos, magyaros és közérthető. Ezek a tulajdonságai méltán tehetik vonzóvá a közérdeklődés számára is.

FEKETE JÁNOS

A LELKÉSZ ÉS AZ ISKOLA EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK JELENTŐSÉGE A VALLÁSOKTATÁSBAN

(Mit vár az iskola a lelkésztől és a lelkész az iskolától?)

Egyházunk előtt álló számtalan, megoldásra, tökéletesítésre váró feladat közül - fontosságát, jövőnk alakulását tekintve - a vallásoktatás hatékony megszervezése, tartalmának, formatív jellegének biztosítása a legsürgősebb s talán legalapvetőbb. Véleményem szerint ezzel a kérdéssel érdemlegesen foglalkozni már évekkel ezelőtt szükséges lett volna, mert az új körülmények közt beinduló vallásoktatás minden szempontból felkészületlenül találta mind az egyházat, mind az iskolát, s nem utolsósorban a gyermekeket, fiatalokat, ugyanakkor a körütekintőbb, jó elképzelésekkel létjogosultságát gyorsan bizonyítani tudó vallásoktatás beindulása, vagy ennek ellentéte, évekre meghatározza ennek a munkának a sikerét vagy sikertelenségét.

I. A vallásoktatás szerepe

Nem szorul részletes bizonyításra a vallásoktatás szükségessége napjainkban, csupán a két alapvető feladatot emelem ki:

1. Az élet minden területén nap mint nap tapasztalható, hogy társadalmunk vallási ismeretei, vallási műveltsége alacsony. Ha az ismeret oldaláról tekintjük a jelenséget, azt látjuk, hogy még a hívő emberek saját vallásuk dolgaiban való tájékozottsága is felszínes, a mások hitéről való tudásuk meg nem létezik. Szekuralizált, vallásvesztett korban élünk, de amikor értetlenül állunk egy vallási vonatkozású esemény, egy istenes vers, egy történelmi vonatkozás, napihír, festmény, szobor előtt, megbizonyosodhatunk arról, hogy a vallási tájékozottság ma is eleven része az emberi tudásnak, a vallási és az emberi kultúra legősibb és legalapvetőbb kincseinek egyike, a mindenkori műveltségesezmény egyik alapelve, kulturális örökségünk megértését és a világban való eligazodásunkat is kedvezően befolyásolhatja. Ezek a tények igazolják, hogy a vallásoktatás egyik feladata a *vallásismeret* oktatása. Ha akad aggályoskodó, aki ebben a lelkiismereti szabadság megértését sérelmezi, megnyugtatható, hiszen ha valaki németül tanul, nem kell azért németté válnia.

Felmerül a kérdés: a vallási ismeretek milyen köre alkossa az oktatás tárgyát? Ezt az ismeretmennyiséget egy előre kidolgozott, meggondolt, lineáris,